

С. І. Солахавя (Беларусь, Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна)

ПРЫДАТАК У ПРАДМОВЕ ДА “БІБЛІ” Ф. СКАРЫНЫ

Моўная спадчына першадрукара Ф. Скарыны апошнім часам падвяргаецца ўсебаковаму лінгвістычнаму аналізу. Вывучаюцца не толькі графіка-арфаграфічныя, марфалагічныя, лексічныя асаблівасці, але і сінтаксічныя. Сінтаксісу мовы кніг Ф. Скарыны прысвечаны навуковыя працы А. Я. Баханькова, А. П. Груца, З. П. Данільчык, А. І. Жураўскага, А. А. Парукава, С. Я. Рапацэвіча, П. У. Уладзімірава. Аднак асаблівасці ўжывання прыдаткаў у арыгінальных творах (прадмовах і пасляслоўях) Ф. Скарыны яшчэ не былі прадметам спецыяльнага навуковага даследавання. Таму ў нашай працы мы разглядаем прыдатак як сінтаксічную з’яву.

У прадмове да “Бібліі” аўтар выкарыстоўвае больш за 40 разоў прыдаткі, якія выражаюцца пераважна назоўнікамі: *Чтимы ж уставичне светое Еувангелие, а чтучи е, наследуимы дела нашего **избавителя** Исуca Хриcта* [1, с. 323].

Паводле структуры яны з’яўляюцца простымі і складанымі. У прадмове да “Бібліі” адлюстроўваюцца простыя прыдаткі: *Паки книжка Юдифа-вдовици* [1, с. 325]. Калі ўласны назоўнік выкарыстаны перад агульным, то просты прыдатак аўтар запісвае праз злучок: *И к тому, почении от Адама даже до пленения Ерусалимля Навходносором-царем,*

премногие роды еврейские почитаетъ [1, с. 324]. Такое графічнае афармленне прыдатка захоўваецца і сёння. Сродкамі выражэння простых прыдаткаў выступаюць народныя і геаграфічныя назвы: *учитися музыки, то ест певници* [1, с. 323]; *приемлетъ Ерихон-град* [1, с. 324]. Сустрэкаюцца ў помніку адзіночныя прыдаткі, выражаныя лексемамі *цар, царица, вдовица, апостол, избавитель: Песни царя Давыдовы* [1, с. 325]; *пленения Ерусалимля Навходносором-царем* [1, с. 324]; *иная книжка Есфира-царице* [1, с. 325]; *Паки книжка Юдифа-вдовици* [1, с. 325]; *Затым – Павел-апостол ко седма церквам пишет послания* [1, с. 326]; *...наследуимы дела нашего избавителя Иисуса Христа* [1, с. 323].

Для дакладнай характарыстыкі асобы Ф. Скарына ўжывае складаныя прыдаткі: **Вторый пророк Божий** – *Еремиа, во утробе материне посвященный, во младости своей начал пророковати* [1, с. 325]. Яны прадстаўлены спалучэннямі:

1) агульны назоўнік *сын* + уласны назоўнік: *За тыми суть книги Иисуса, сына Сирахова, рекомые Церковник, всю науку о добрых нравех в себе замыкающе* [1, с. 325];

2) назоўнік **пророк** + парадкавы лічэбнік і прыметнік: **Третий пророк великий** – *Езекииль* [1, с. 325].

Пры апісанні асоб, свяшчэнных кніг аўтар выкарыстоўвае парныя прыдаткі:

1) просты і складаны: *Потом – Деания апостолская о церкви Христове множащейся святой Лука-евангелист, лекарь к душевному здравью, пища, науку дает; На конце Библии – Апокалипсия или Возъявления, книга светого Иоана положена ест* [1, с. 326];

2) просты і два складаныя: **Четверты пророк болий** – *Даниил, времен познаватель и всего света царств исказатель, час истый пришествия на землю Христова и смерть Его ясней иных ознамуетъ* [1, с. 325].

Пры апісанні прарокаў, іх ступені роднасці, роду заняткаў Ф. Скарына ўжывае ў адным сказе серыю прыдаткаў: *Пророци пак меншиє суть: Осия, сын Вериин, – первый; Иоиль, сын Фатуилев, – второй, о сошествии Светого Духа на апостолы являет; Амос, пастырь и пророк Господень, – третий; Авдей, он же исказуется раб Господень, – четвертый* [1, с. 325].

Для абазначэння прадметаў аўтар выкарыстоўвае азначальныя прыдаткі: *Потом Иисус Наувин ...приемлетъ Ерихон-град* [1, с. 324].

Дадатковыя звесткі аб асобах выяўляюцца праз ўдакладняльныя прыдаткі: *При них книжка Руф, прабабы царя Давыдовы, положена ест* [1, с. 324]. Удакладняльныя прыдаткі абазначаюць:

1) сацыяльнае паходжанне, род заняткаў: *В них же найдзеши, почениши от Саломона-царя даже до Ехонии и от Еровоама, сына Навафова, царя даже до Осии, его же плениша до Асирии, – царей*

*Иудиных и царей Израилевых чытырьдесети справу выписану [1, с. 324];
Затым – Павел-апостал ко седма церквам пишет послания [1, с. 326];*

2) сваяцтва: *Пророци пак меншии суть: Осия, сын Вершин, – первый;
Иоиль, сын Фатуилев, – второй... [1, с. 325];*

3) другую назву ўсемагутнай істоты: *Исповедаю ти ся, Отче,
Господи небеси и земли, яко утаил еси сия от премудрых и разумных
и открыл еси тая младенцем [1, с. 322].*

Да паяснёнага слова прыдаткі далучаюцца некалькімі спосабамі:

1) пры дапамозе злучніка *или*: *Хоцеш ли умети граматуку или, по-
рускы говорячи, грамоту, еже добре чести и мовити учить, знайдеш
в зуполной Бивлии; Естли астрономии или звездочети – найдеш на
початку книги сее о сотворении солнца и месеца и звезд [1, с. 323]; То ест
Пентатеухон гречески или Пятеры книги Моисеевы [1, с. 324];*

2) пры дапамозе злучніка *то ест*: *Восхоцеш ли пак учитися музыки,
то ест певници, премножество стихов и песней светых по всей книзе сей
знайдеш [1, с. 323].* Такім чынам Ф. Скарына імкнуўся растлумачыць
чытачу невядомыя іншамоўныя словы сінонімамі славянскага паходжання;

3) бяззлучнікавай сувяззю: *По ней иная книжка Есфира-царице, еже
с Мардохеем збавили от побитий людей израилевых [1, с. 325].*

Значнае месца ў помніку займаюць адасобленыя прыдаткі, якія
паясняюць уласныя назоўнікі: *За тыми суть книги Исуса, сына Сирахова,
рекомые Церковник, всю науку о добрых нравех в себе замыкающе [1,
с. 325].* Адасабляюцца прыдаткі паяснёнага характару, якія даюць
сінанімічную назву прадмета і звязваюцца з паяснёным словам злучнікамі
или, то ест: *Естли астрономии или звездочети – найдеш на початку
книги сее о сотворении солнца и месеца и звезд. Восхоцеш ли пак учитися
музыки, то ест певници, премножество стихов и песней светых по всей
книзе сей знайдеш [1, с. 323].* Адасобленыя складаныя прыдаткі звычайна
займаюць пазіцыю пасля назоўніка: *О сей книзе пишет евангелиста,
наперстник Христов [1, с. 322].*

Такім чынам, фактычны матэрыял сведчыць аб тым, што Ф. Скарына
шырока выкарыстоўвае разнастайныя віды прыдаткаў, якія ствараюць
поўную характарыстыку персанажаў, пераважна духоўных асоб, апісанне
прадметаў і удакладняюць або паясняюць незразумелыя паняцці.

Літаратура

1. Анталогія даўняй беларускай літаратуры: XI – перш. пал. XVII стагоддзя /
рэд. В. А. Чамярыцкі. – Мінск: Беларус. навука, 2005. – С. 322–326.